

L'escriptor català i la seva societat malalta

Com traslladar a la ?realitat? literària una realitat lingüística traumatitzada?

Vint-i-cinc anys després de la mort de Montserrat Roig (<http://www.catorze.cat/noticia/2320/montserrat/roig/vida/lilibres>) , com a homenatge i reivindicació d'una autora necessària, recuperem cada setmana un article de l'escriptora, il·lustrat per Cristina Losantos (<http://www.cristinalosantos.com/>) .

Il·lustració: Cristina Losantos

El desvetllament polític en què viu la societat catalana fa que l'escriptor se senti vinculat de distinta manera a la realitat. Aquesta realitat ha estat, i és encara, ferida greument. Desvinculats de la tradició, de la memòria històrica, dels senyals que els haurien hagut d'identificar sense traumes amb la terra, les noves generacions d'escriptors catalans han partit d'uns models lingüístics i culturals que no tenen res a veure amb l'experiència personal, o molt poc, d'uns models que s'han mantingut dins de la memòria col·lectiva o dins de la cultura escrita.

Els escriptors catalans joves, vull dir els qui van néixer a la dècada dels quaranta, podien començar a escriure en la pròpia llengua o bé tot trasplantant els esquemes lingüístics que els havien forçat a assimilar de la llengua castellana o bé tot traslladant a la llengua literària el que s'havia conservat amb penes i treballs dins del món domèstic i de les relacions familiars. Personalment em compto entre aquests darrers, però sé l'esforç mental que han hagut de fer molts companys escriptors per a ?reeducar-se? des del punt de vista lingüístic. Els anys d'aprenentatge han estat durs i això caldrà recordar-ho a l'hora de la història de la literatura catalana durant el franquisme.

El sentiment fou abans que la raó i durant la nostra infància i adolescència aprenguérem amb ?normalitat? familiar una llengua que a fora era ultratjada o, en el millor dels casos, ignorada. Aquesta escissió entre la llengua acceptada d'antuvi dins del món de la família, dins del món de la vida privada, i la llengua degradada i menystinguda socialment ha creat greus problemes a l'hora d'enfrontar-nos amb ?el fet literari?. No el podíem objectivar i, encara menys, prendre com a model escriptors d'altres cultures que no han passat per aquests conflictes històrics. Els esforços que a la postguerra feren intel·lectuals com Carles Riba o en Jordi Rubió, poetes com en Salvador Espriu, etc., per a mantenir amb rigor el nivell de la nostra cultura han estat immensos. Ara bé, la llengua que parlàvem no existia a l'escola, als mitjans de comunicació, i l'aportació intel·lectual de la generació de ?l'exili interior? ha estat coneguda per nosaltres molt més tard, quan havíem entrat de ple dins del procés d'acceptació racional de la nostra cultura. Així, la nostra experiència vital s'ha desenvolupat en confrontació amb la nostra posterior ?culturitització?. Això, tard o d'hora, s'haurà de notar en el conjunt de la nostra obra. Com traslladar a la ?realitat? literària una realitat lingüística traumatitzada? Com assumir les nostres deficiències, el divorci entre el que vam aprendre quan se'ns desvetllaren els sentits i el que hem acceptat lliurement a través del coneixement de la història? En aquesta situació, els escriptors catalans, impulsats per la vocació, delerosos per a trobar la veu més íntima, per a fer-nos un estil propi ?problemes que té qualsevol escriptor que es preocupi pel fet d'escriure, visqui on visqui i pensi com pensi?, no ignoràvem que escriure en català era, a fi de comptes, un acte polític. Ens ?comprometíem? ?ho volguéssim o no? per a la supervivència d'una llengua i, de retruc, d'una literatura que gaudia d'un mercat molt migrat, amb una censura implacable, amb escadusseres possibilitats de comunicació amb el públic i amb poc ?prestigi? universal. Només cal veure, encara ara, com els savis de l'Acadèmia sueca han considerat que en Salvador Espriu és un poeta poc ?universal? per a merèixer un premi Nobel.

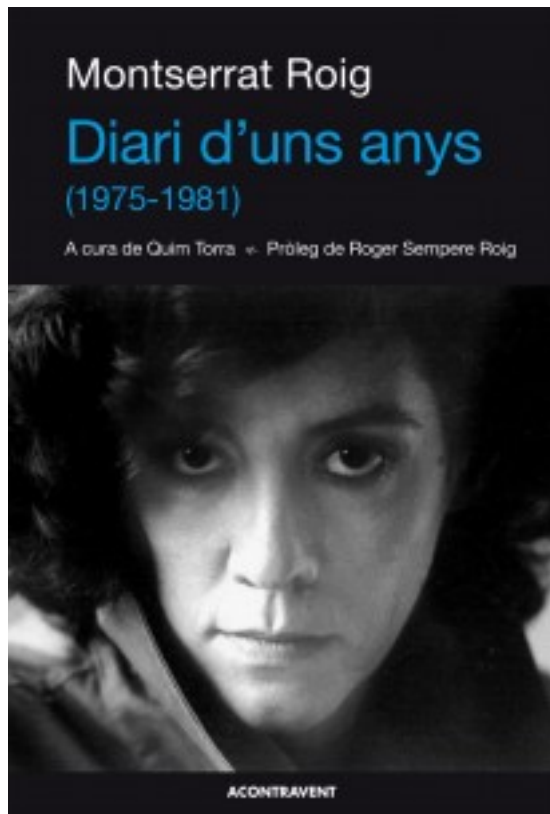
Escriure en català és, doncs, una afirmació de supervivència, i no solament literària. Ganes ?d'existir? privadament i col·lectivament. La decisió no era fàcil, tant si es tractava del canvi de llengua o del desig de transformar en llengua literària, la llengua col·loquial i domèstica. Nosaltres podíem acceptar la llengua i la cultura catalanes com les millors expressions de la nostra manera de ser psicològica i històrica, però el cert és que es desplegaven enmig d'un clima de repressió o de ?desprestigi? social. Els signes polítics que eren al poder la perseguïen i la degradaven. A Barcelona, si més no, el grup intel·lectual que encapçalava el món de la cultura ?exiliats la majoria dels nostres intel·lectuals i artistes i silenciats els qui decidiren quedar-se? s'havien castellanitzat notablement i qualificaven, la gran majoria, la cultura catalana com una cultura ?provinciana?. Feina hem tingut per a retrobar els propis signes, per a descobrir els nostres clàssics i per a tenir el convenciment que actuàvem justament no només des del punt de vista polític sinó també des del punt de vista cultural o estrictament literari. Vull dir que donades les circumstàncies repressives i extraordinàriament injustes en què sobrevivia la nostra cultura podíem pensar que escriure en català era un acte ?heroic?, justificació, però, que no tenia res a veure amb el gruix de la pròpia tradició literària. Llegir Pla, Sagarra, Foix o Carles Riba ens convenia que la injustícia era comesa contra

una literatura que tenia tot el dret de ser considerada una literatura ?universal?. Per altra banda, encara avui hem d'imposar?, en segons quins cenacles, la nostra literatura, tot no acceptant l'oposició universalisme-localisme que alguns, portats potser per un esnobisme irresponsable, ens han volgut fer empassar. La llengua catalana, la seva literatura, la seva cultura, poden esdevenir, doncs, tan universals com altres llengües, literatures o cultures, i el seu universalisme no dependrà de l'extensió geogràfica ni humana de la parla sinó del grau de llibertat en què es desenvolupi i també del grau de ?prestigi social? que li atorgui la seva comunitat. També, és clar, del sistema de valors que encara fa que una cultura sigui judicada en funció del mercat, i no pas del seu grau de desenvolupament i de qualitat.

De tota manera, sembla que la llengua catalana i, per tant, la seva literatura, pot adquirir cada dia més prestigi social. Si més no de portes endintre. De ben segur que els escriptors catalans nascuts a la dècada dels cinquanta, formats en un moment en què escriure en català ja no és un crim provincià o atemptatori contra unes ?essències? sostingudes durant anys pel franquisme, escriuran en la pròpia llengua no com un acte de subsistència col·lectiva, sinó com un acte més d'expressió artística dins d'una comunitat capacitada per a organitzar-se políticament i culturalment sense traumes externs. Això és el que esperem, car l'esperança és el motor intern de tota supervivència. Ja no serà solament la llengua comuna la que vincularà l'escriptor amb el seu entorn. Si tot va bé, escriure en català ja no serà un acte de ?salvació? sinó un acte natural, un acte intern i privat que dóna coherència als sentiments i a les frustracions personals.

És aleshores quan l'escriptor català arribarà lliurement a la seva pròpia veu, hi reflectirà les angoixes d'opressió que més l'hagin trastornat. Darrere de cada escriptor ?i escriptora? hi ha un ésser cívic, i és a aquest ésser cívic a qui caldrà demanar responsabilitats. No al creador en funció de l'obra literària. És evident que si les preocupacions de l'escriptor ?o escriptora? són polítiques aquestes destacaran per damunt de les altres. Però el lector no pot esperar dins de l'obra de creació un tractat de comportament moral, social o polític, car l'escriptor és millor creador com menys concessions fa de signe conjuntural i com més capacitat té per a vessar dins de l'obra artística totes les seves malignitats i bondats. Si els escriptors catalans ho entenem així, si els lectors ho accepten, si escriure en la pròpia llengua esdevé un fet quotidià perfectament normal, com ho són totes les nostres funcions regulars, és que de debò comencem a ésser una societat que camina cap al seu guariment. Deixa, doncs, de ser una societat malalta.

Futbol Club Barcelona. Butlletí informatiu 63. Gener, 1977

Article inclòs en el llibre

Montserrat Roig

Diari d'uns anys (1975-1981) (<http://www.acontravent.cat/llibre.php?id=41>)

© dels articles: hereus de Montserrat Roig

© foto coberta: Pilar Aymerich

© d'aquesta edició: A Contra Vent Editors, 2008

14 pensaments de Montserrat Roig, aquí

(<http://www.catorze.cat/noticia/2320/montserrat/roig/vida/lilibres>) .